

Q&A's Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit

1. Wat was de aanleiding om een nieuwe gedragscode op te stellen?

Het is belangrijk dat onderzoek uitgevoerd wordt volgens de principes van goede en integere wetenschapsbeoefening. Daarom bestaat er sinds 2004 een Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening. Omdat in de tussenliggende jaren de discussie over wetenschappelijke integriteit nationaal en internationaal niet heeft stilgestaan, hebben de besturen van de VSNU, KNAW, NWO en NFU in 2015 een Adviescommissie Verkenning Herziening Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening ingesteld. Deze commissie adviseerde in juni 2016 om een nieuwe code op te stellen met een herziene en verbeterde opzet.

Je treft het bovengenoemde adviesrapport hier aan:

[www.vsnu.nl/files/documenten/Domeinen/Onderzoek/Adviesrapport Commissie Verkenning Herziening Gedragscode Wetenschapsbeoefening 2016.pdf](http://www.vsnu.nl/files/documenten/Domeinen/Onderzoek/Adviesrapport%20Commissie%20Verkenning%20Herziening%20Gedragscode%20Wetenschapsbeoefening%202016.pdf)

2. Verschilt de nieuwe code erg van de huidige code?

De nieuwe Nederlandse Gedragscode wetenschappelijke integriteit is een grondige herziening en verbreding van de code, die al sinds 2004 bestaat. De nieuwe tekst bevat heldere normen en heeft een duidelijker interne systematiek, die aansluit bij internationale ontwikkelingen en die bruikbaar is voor zowel fundamenteel als toegepast en praktijkgericht onderzoek.

3. Waarom zijn de regels voor wetenschappelijke integriteit vastgelegd in een code en niet in wetgeving?

De belangrijkste reden hiervoor is dat zelfregulering door het veld de voorkeur heeft boven door de overheid opgelegde regels. Zelfregulering leidt immers tot een sterker draagvlak bij de betrokken organisaties en onderzoekers. Bovendien zou een wettelijke regeling enkel ingaan op het gedrag dat absoluut niet door de beugel kan en daarmee een beperkte normerende functie hebben. De nu voorliggende code heeft naast een normerende functie ook een ondersteunende functie: de code schetst op welke principes wetenschappelijke integriteit gebaseerd is en biedt door de combinatie van principes en normen een kompas voor onderzoekers die de algemene normen moeten toepassen op hun handelen in specifieke situaties.

Deze code is zodoende een instrument dat zich veel gemakkelijker laat 'internaliseren' en veel geschikter is in de opleiding van studenten en jonge onderzoekers. Bijkomend voordeel van zelfregulering is dat de sector zelf als eerste ziet wanneer nieuwe ontwikkelingen vragen om modernisering van de code en deze hier dus sneller op is aangepast. Overigens is het al lang algemeen wetgevingsbeleid om voorop te stellen dat geen wetten worden uitgevaardigd als met zelfregulering kan worden volstaan (zie b.v. de kabinetsnota Zicht op wetgeving 1991).

4. Waarom is het belangrijk dat deze code breed wordt onderschreven?

De nieuwe code wordt in ieder geval onderschreven door de KNAW, NFU, NWO, de TO2-federatie, de Vereniging Hogescholen en de VSNU. Deze organisaties dragen er

zorg voor dat de instituten, universitair medische centra, hogescholen en universiteiten die zij vertegenwoordigen of die onder hen ressorteren, deze code onderschrijven. Dit is van groot belang voor het Nederlands onderzoek. Eén code maakt het voor onderzoekers van de verschillende onderzoeksorganisaties veel gemakkelijker om samen te werken.

5. Kunnen andere instellingen de code ook nog onderschrijven?

Ook andere instellingen, inclusief private ondernemingen, kunnen deze code onderschrijven. Voor instellingen door welke deze code na 1 september 2018 is onderschreven, treedt deze code in werking op een door die instelling vast te stellen tijdstip.

6. Wat zijn de belangrijkste veranderingen t.o.v. de huidige code?

Enkele opvallende elementen in deze code, ten opzichte van de vorige versie, zijn:

- De nieuwe gedragscode is zo geschreven dat deze van toepassing kan zijn op zowel het publieke als het publiek-private wetenschappelijk onderzoek in Nederland.
- In de gedragscode wordt nadrukkelijk ruimte geboden voor samenwerking en multidisciplinariteit: de code houdt rekening met de verschillen tussen (onderzoeks)instellingen. De gedragscode definieert vijf principes van wetenschappelijke integriteit, normen voor goede onderzoekspraktijken en zorgplichten voor de instellingen.
- De zorgplichten voor de instellingen zijn nieuw in deze gedragscode. Hiermee tonen de onderzoeksorganisaties dat zij verantwoordelijk zijn voor het creëren van een werkomgeving waarbinnen goede onderzoekspraktijken worden bevorderd en geborgd.
- Bovendien maakt de nieuwe Gedragscode wetenschappelijke integriteit onderscheid tussen schendingen van de wetenschappelijke integriteit, bedenkelijk gedrag en lichte tekortkomingen.
- In het laatste hoofdstuk staat beschreven hoe een instelling om moet gaan met potentiële schendingen van de wetenschappelijke integriteit.
- De code laat aan de ene kant ruimte aan de instellingen om tot een gebalanceerd oordeel te komen over potentiële schendingen van de wetenschappelijke integriteit, maar noemt de wegingscriteria die daarbij een rol spelen expliciet.

7. Hoe zou je de nieuwe code omschrijven?

Als een handreiking die onderzoekers en instellingen zelf kunnen en zullen toepassen.

De code is opgezet om een driedelige rol te vervullen:

- aan onderzoekers, onderzoekers in opleiding en studenten biedt hij een educatief en normatief kader;
- aan instellingsbesturen en commissies voor wetenschappelijke integriteit levert de code een toetsingskader bij de beoordeling van vermeende schendingen van de wetenschappelijke integriteit;
- de code formuleert ten slotte een aantal zorgplichten voor de instellingen die hem onderschrijven.

8. Wordt er nu meer van de universiteiten verwacht, en zo ja, wat dan?

De zorgplichten voor de instellingen zijn nieuw in deze gedragscode. In de code uit 2014 stond de algemene bepaling dat universiteiten ervoor verantwoordelijk zijn om de naleving van de code te bevorderen en te handhaven. In het hoofdstuk over zorgplichten (H. 4.) uit de nieuwe code is deze verantwoordelijkheid nader uitgewerkt en preciezer beschreven. Hiermee tonen de onderzoeksorganisaties dat zij verantwoordelijk zijn voor het creëren van een werkomgeving waarbinnen goede onderzoekspraktijken worden bevorderd en geborgd.

9. Kun je iets vertellen over de reacties die er waren op de conceptversie(s)? Hoe zijn deze verwerkt in de uiteindelijke versie?

In de herfst van 2017 heeft de commissie een eerste consultatieronde georganiseerd. De code is besproken in een aantal consultatiebijeenkomsten. En de commissie heeft verschillende experts geïnterviewd. Met de opbrengst van deze eerste consultatieronde is de concept gedragscode door de commissie verder aangescherpt.

Gedurende de maand februari volgde een publieke internetconsultatie, die ruim 150 reacties heeft opgeleverd. De commissie heeft ook deze inbreng gewogen, wat ook nog tot een aantal wijzigingen van de code heeft geleid. Bij dit alles was het een leidende gedachte dat de Nederlandse code binnen de kaders van de Europese ALLEA-code diende te blijven.

10. Wat betekent de nieuwe gedragscode voor een 'gewone onderzoeker' aan een Nederlandse universiteit? Heb je een concreet voorbeeld van wat onderzoekers moeten veranderen (bijv. werkwijzen rondom onderzoeksdata)?

In de nieuwe Nederlandse Gedragscode wetenschappelijke integriteit is behoorlijk veel aandacht voor de omgang met onderzoeksdata. Dit is natuurlijk niet verrassend. Immers, de praktijk van wetenschappelijk onderzoek is sterk in beweging. Het gebruik en beheer van data wordt steeds belangrijker. En er zijn natuurlijk ontwikkelingen op het gebied van *open science*.

Bovendien is ervoor gezorgd dat de nieuwe Nederlandse code binnen de kaders van de ALLEA-code blijft. In de nieuwste versie van de ALLEA-code staat ook het één en ander over werkwijzen rondom onderzoeksdata.

11. Zijn er sancties als je de normen overtreedt?

Als de wetenschappelijke integriteit is geschonden, zal het instellingsbestuur steeds moeten bezien of het mogelijk en wenselijk is een sanctie op te leggen. Een sanctie moet uiteraard steeds passend en proportioneel zijn. De instelling beschikt ten eerste zelf over bevoegdheden tot het opleggen van rechtspositionele sancties, bijvoorbeeld berisping, overplaatsing, degradatie of ontslag. Daarnaast kan de instelling bevorderen dat de bevoegdheid als promotor op te treden wordt opgeschort. Verder kan de instelling het nodig achten om zich te wenden tot instanties die belast zijn met toezicht of bevoegd zijn (andere) bestuursrechtelijke, tuchtrechtelijke of strafrechtelijke sancties op te leggen.

12. In tegenstelling tot de oude code stelt de nieuwe code dat volledige onafhankelijkheid bij het bepalen van de vraagstelling niet altijd nodig is. Is dat niet juist de kern van academische vrijheid en

wetenschappelijke integriteit?

Het is zeker van belang dat wetenschappers voldoende ruimte hebben om fundamenteel en nieuwsgierigheidsgedreven onderzoek te doen: onderzoek waarbij zij volledig zelf bedenken wat ze willen onderzoeken en welke vraag ze willen beantwoorden. Het is echter tevens van belang dat wetenschappers beschikbaar zijn om wetenschappelijk onderzoek uit te voeren naar vraagstukken die leven in de samenleving. Soms gebeurt dit in de vorm van contractonderzoek, waarbij een overheidsorganisatie of een bedrijf aan wetenschappers vraagt om een bepaald vraagstuk te onderzoeken. Maar denk ook aan onderzoek dat wordt uitgevoerd in het kader van de Nationale Wetenschapsagenda, waarbij de onderzoeksvragen door burgers zijn ingediend. Vanzelfsprekend moet een wetenschapper in zulke gevallen beoordelen of de vraag wetenschappelijk gezien verantwoord is, maar volledige onafhankelijkheid bij het opstellen van de vraagstelling is geen vereiste voor het uitvoeren van wetenschappelijk integer onderzoek.

13. De code biedt ruimte om bepaald onderzoek uit te sluiten van controle op de wetenschappelijke integriteit. Waarom is daarvoor gekozen?

Voor sommige vormen van contractonderzoek is vertrouwelijkheid, met name van onderliggende data, van bijzonder belang. Denk aan onderzoek in opdracht van de Veiligheidsdiensten of het ministerie van Defensie. Voor deze uitzonderlijke gevallen is norm 12. b. onder paragraaf 3.2 in de gedragscode opgenomen. Instellingen wegen zelf af of, en onder welke voorwaarden, ze hiervan gebruik maken. Ze maken deze afweging voordat deze zeer vertrouwelijke onderzoeksdata gebruikt worden in het betreffende wetenschappelijk onderzoek. En instellingen zullen alleen in zeer uitzonderlijke gevallen van deze uitzonderingsmogelijkheid gebruik maken als hier zwaarwegende redenen voor zijn. Voor het overgrote deel van het wetenschappelijk onderzoek in Nederland zal dit niet gelden.